

Skala używania narkotyków i związanych z tym problemów w Polsce na tle innych krajów Unii Europejskiej nie jest duża. Analizując dane dotyczące używania narkotyków w populacji generalnej w Polsce i w Europie, widać, że najbardziej popularne są marihuana i haszysz.

SKALA ZJAWISKA UŻYWANIA NARKOTYKÓW I „DOPALACZY” ORAZ ZWIĄZANE Z NIMI PROBLEMY

Artur Malczewski

Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii
Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii

Odsetek użytkowników konopi indyjskich wśród młodych dorosłych Polaków wyniósł 7,8% (2018/2019, wskaźnik używania w ciągu ostatniego roku przed badaniem). Najwyższe wskaźniki w UE odnotowano we Francji (21,8% – 2017 rok), Chorwacji (20,3% – 2019 rok) i Hiszpanii (19,1% – 2020 rok). Wyniki badań prowadzonych w Polsce wśród osób w wieku 15-34 lata wskazują na zmniejszanie się skali używania przetworów konopi indyjskich (marihuany i haszyszu) z 17,1% w roku 2010 do 7,8% w latach 2018–2019 (wskaźnik używania w ciągu ostatniego roku). Podobny trend odnotowaliśmy

w przypadku młodzieży szkolnej w międzynarodowych badaniach szkolnych ESPAD z 2019 roku, gdzie odsetki badanych uczniów zmniejszyły się z 25% w 2015 roku do 21% w 2019 roku (16-latkowie, używanie kiedykolwiek w życiu). Czechy (28%), Włochy (27%) i Łotwa (26%) to kraje z najwyższymi odsetkami 16-latków deklarujących używanie przetworów konopi indyjskich chociaż raz w życiu. Wskaźniki w tych krajach są o wiele wyższe niż średnia dla całego badania (16%).

Liczba problemowych użytkowników narkotyków w Polsce wynosi około 100 tys. osób, co daje 3,7 przypadków na

100 tys. mieszkańców i jest to jeden z niższych wskaźników w Europie. Najwyższe wskaźniki odnotowano w Finlandii (10,7) i Portugalii (10,1), a najniższy na Cyprze (2,7).

Zgony i zatrucia z powodu używania nielegalnych substancji psychoaktywnych

W Polsce odnotowujemy niskie wskaźniki zgonów z powodu narkotyków (0,55 przypadków na 100 tys. mieszkańców): w 2019 roku doszło do 212 takich przypadków. Najwyższe wskaźniki zarejestrowano w województwie pomorskim (1,07), zachodniopomorskim (0,82), mazowieckim (0,81) i opolskim (0,81). W 2018 roku było nieco mniej śmiertelnych zatruc z powodu narkotyków, bo 199 przypadków, a w 2017 roku 202. Mimo niewielkiego wzrostu, wartość 212 jest mniejsza niż te, które odnotowano

Tabela 1. Odsetek użytkowników marihuany i haszyszu według badań krajowych z lat 2015–2019 wśród osób w wieku 15-34 lata.

Kraj	Odsetek	Rok	Kraj	Odsetek	Rok
Austria	14,1	2015	Luksemburg	12	2019
Belgia	13,6	2018	Łotwa	10	2015
Bułgaria	10,3	2016	Niemcy	16,9	2018
Chorwacja	20,3	2019	Norwegia	10,5	2019
Cypr	8,1	2019	Polska	7,8	2018
Czechy	17,8	2019	Portugalia	8	2016
Dania	15,4	2017	Rumunia	6	2019
Estonia	16,6	2018	Słowacja	7,7	2019
Finlandia	15,5	2018	Słowenia	12,3	2018
Francja	21,8	2017	Szwecja	7,9	2018
Grecja	4,5	2015	Turcja	1,8	2017
Hiszpania	19,1	2020	Węgry	3,4	2019
Holandia	15,5	2019	Wielka Brytania	13,4	2018
Irlandia	13,8	2015	Włochy	20,9	2017
Litwa	6	2016	Średnia europejska	12,1	

Źródło: Biuletyn Statystyczny EMCDDA, 2021.

Tabela 2. Odsetek użytkowników marihuany i haszyszu według badań ESPAD z 2015 lub 2019 roku.

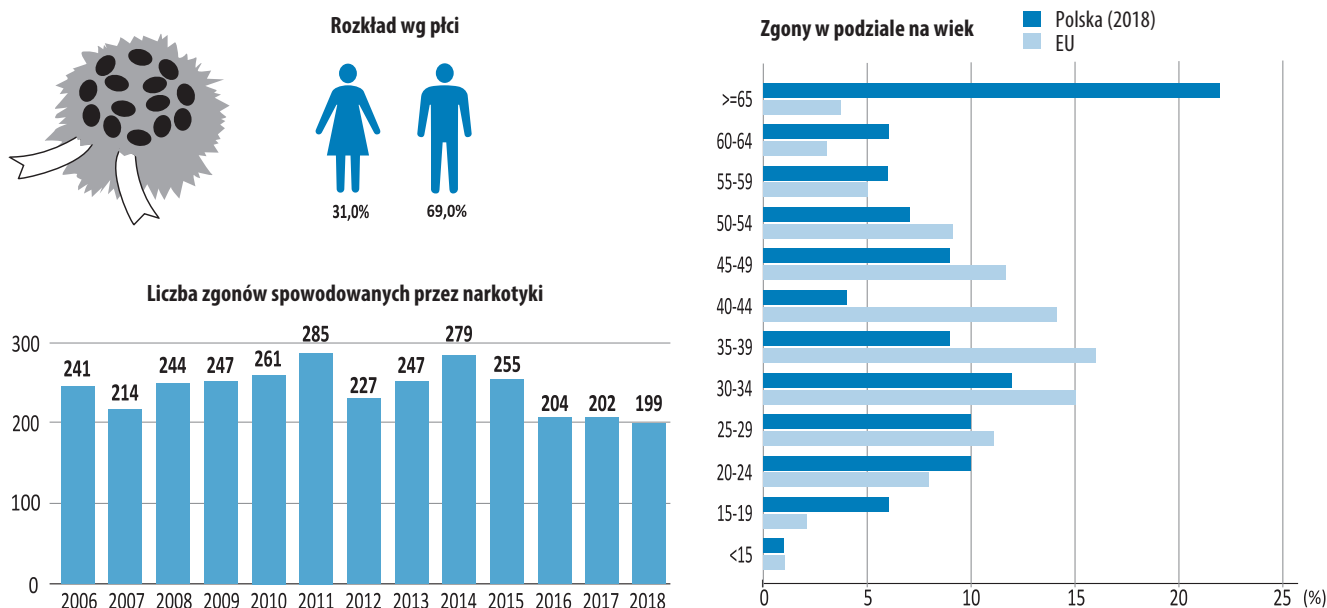
Kraj	Odsetek	Rok	Kraj	Odsetek	Rok
Austria	21	2019	Łotwa	26	2019
Belgia	15	2015	Macedonia Północna	6	2019
Bułgaria	17	2019	Malta	12	2019
Chorwacja	21	2019	Mołdawia	4	2015
Cypr	8	2019	Monako	22	2019
Czarnogóra	9	2019	Niemcy	22	2019
Czechy	28	2019	Norwegia	9	2019
Dania	17	2019	Polska	21	2019
Estonia	20	2019	Portugalia	13	2019
Finlandia	11	2019	Rumunia	9	2019
Francja	23	2019	Serbia	7	2019
Grecja	8	2019	Słowacja	24	2019
Gruzja	14	2019	Słowenia	23	2019
Hiszpania	23	2019	Szwecja	8	2019
Holandia	22	2019	Ukraina	8	2019
Irlandia	19	2019	Węgry	13	2019
Islandia	6	2019	Wielka Brytania	23	2015
Kosowo	3	2019	Włochy	27	2019
Litwa	18	2019	Wyspy Owcze	9	2019
Luksemburg	20	2015	Średnia europejska	16	

Źródło: Raport ESPAD, 2019.

przed rokiem 2016, gdzie najmniejszą wartością była liczba 214.

Nie mamy ogólnopolskiego systemu zbierania informacji o zatruciach z powodu narkotyków. Ale są dostępne dane dotyczące prawdopodobnych interwencji medycznych z powodu używania nowych substancji psychoaktywnych, czyli „dopalaczy”. Dane z 2020 roku dotyczące zatruc z powodu nowych substancji psychoaktywnych odnotowują wyraźny spadek takich zdarzeń do 1070 z rekordowych ponad 7000 w 2015 roku. W latach 2016–2018 liczba interwencji wynosiła około 4300 przypadków. W sierpniu 2018 roku zostały wprowadzone nowe rozwiązania prawne, które wzmocniły kontrolę nad kolejnymi pojawiającymi się substancjami. Być może nowe zmiany w połączeniu z prowadzonymi działaniami z zakresu redukcji popytu miały wpływ na zmniejszenie się skali problemów związanych z nowymi substancjami psychoaktywnymi (NSP). Na zmniejszenie się rozpowszechnienia używania NSP wskazują również dane z badań ilościowych wśród uczniów. Wyniki międzynarodowego badania ESPAD prowadzonego wśród młodzieży pokazują, że rozpowszechnienie używania NSP (tzw. dopalacze) wykazuje od 2011 roku trend spadkowy z 11% w 2011 roku do 5% w 2019 roku (15-16-latkowie używanie kiedykolwiek w życiu).

Infografika 1. Zgony z powodu narkotyków w Polsce.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny.

Zmniejszają się także odsetki respondentów otrzymujących propozycje zakupu bądź użycia tych substancji oraz wysoko oceniających ich dostępność. Warto zwrócić uwagę na rosnącą grupę badanych przypisujących duże ryzyko nawet eksperymentowaniu z NSP.

Tabela 3. Liczba zgonów z powodu przedawkowania narkotyków oraz wskaźnik zgonów na 100 tys. mieszkańców (wg krajowej definicji: F11-12, F14-16, F19, X42, X62, Y12, X44, X64, Y14) w 2019 roku w podziale na województwa.

Województwo	Liczba zgonów wg krajowej definicji	Wskaźnik śmiertelności na 100 tys. mieszkańców
Dolnośląskie	12	0,41
Kujawsko-pomorskie	7	0,34
Lubelskie	1	0,05
Lubuskie	5	0,49
Łódzkie	16	0,65
Małopolskie	17	0,50
Mazowieckie	44	0,81
Opolskie	8	0,81
Podkarpackie	4	0,19
Podlaskie	11	0,93
Pomorskie	25	1,07
Śląskie	35	0,77
Świętokrzyskie	1	0,08
Warmińsko-mazurskie	10	0,70
Wielkopolskie	2	0,06
Zachodniopomorskie	14	0,82
Polska	212	0,55

Źródło: Główny Urząd Statystyczny.

Zakażenia HIV z powodu iniekcyjnego używania narkotyków

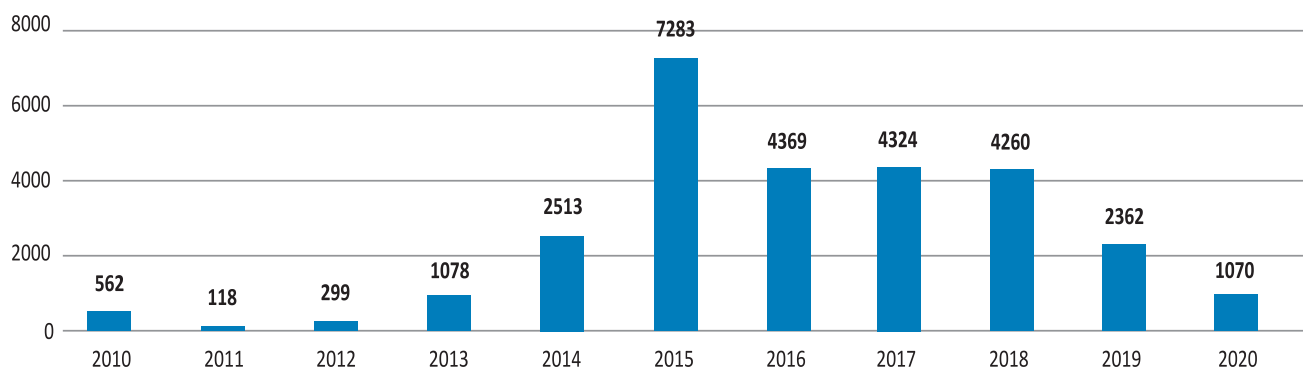
Liczba zakażeń HIV z powodu używania narkotyków w iniekcjach ma tendencję spadkową: w 2020 roku takich przypadków było 9, co oznacza trzykrotnie mniejszy wskaźnik niż w roku 2019 (24 zakażenia). W przypadku wszystkich zakażeń odnotowano spadek ponad dwukrotny z 1551 do 709. Widać zatem, iż po wzroście liczby nowych zakażeń w latach 2018–2019 nastąpił duży spadek. Dane z 2020 roku wymagają dalszych analiz, które pozwolą zinterpretować spadek nowych zakażeń HIV, na który niewątpliwie wpływ miała pandemia COVID-19.

Liczbę nowych zakażeń HIV wśród iniekcyjnych użytkowników narkotyków w Polsce można przedstawić w postaci trzech grup województw. W pierwszej grupie są województwa mazowieckie i warmińsko-mazurskie, które odpowiadają za prawie połowę zakażeń w Polsce (po dwa przypadki), w drugiej grupie były pojedyncze przypadki (woj. kujawsko-pomorskie, lubelskie, opolskie, podkarpackie, zachodniopomorskie), a w pozostałych nie zarejestrowano żadnego przypadku. Jeżeli pod uwagę weźmiemy wskaźnik na 100 tys. mieszkańców, to najwyższe wskaźniki odnotowano w województwie warmińsko-mazurskim (0,14), opolskim (0,1) i zachodniopomorskim (0,6).

Przestępczość narkotykowa

W 2020 roku wszczęto 34 056 postępowań na podstawie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, z czego 87%

Wykres 1. Prawdopodobne interwencje medyczne z powodu zatrucia nowymi substancjami psychoaktywnymi w latach 2010–2020.

Źródło: OKZ Warszawa oraz GIS.

dotyczyło art. 62, czyli posiadania narkotyków. W porównaniu do roku 2019 liczba postępowań zmniejszyła się o ponad 300 spraw. Na drugim miejscu odnotowano postępowania z art. 63 (4%) dotyczące wykrywania nielegalnych upraw narkotyków, czyli przede wszystkim konopi indyjskich. Z kolei liczba osób podejrzanych z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii wzrosła z 33 862

(2019 rok) do 35 441 osób (2020 rok). Podobnie jak w przypadku postępowań wszczętych, odsetek podejrzanych z art. 62 wyniósł 86% wśród wszystkich spraw z ustawy narkotykowej. Na drugim miejscu były osoby podejrzane z art. 59 (3%). Z tego paragrafu osoby są podejrzane o handel narkotykami.

Wykres 2. Liczba nowych zakażeń HIV, włącznie z iniekcyjnymi użytkownikami narkotyków, wykrytych w latach 2000–2020.

Źródło: Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Instytut Badawczy (Zakład Epidemiologii, Chorób Zakaźnych i Nadzoru) według daty wykrycia, zgłoszono przed 31 grudnia 2020 roku.

Tabela 4. Wskaźnik wykrywalności HIV u dożylnych użytkowników narkotyków w latach 2015–2020 (na 100 tys. mieszkańców); zakażenia wykryte w miejscu zamieszkania.

Województwo	2015		2016		2017		2018		2019		2020	
	Liczba	Wskaźnik	Liczba	Wskaźnik	Liczba	Wskaźnik	Liczba	Wskaźnik	Liczba	Wskaźnik	Liczba	Wskaźnik
Dolnośląskie	8	0,28	4	0,14	4	0,14	1	0,03	7	0,24	0	0,00
Kujawsko-pomorskie	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	0,05
Lubelskie	2	0,09	2	0,09	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	0,05
Lubuskie	0	0,00	0	0,00	1	0,10	0	0,00	1	0,10	0	0,00
Łódzkie	7	0,28	3	0,12	1	0,04	3	0,12	4	0,16	0	0,00
Małopolskie	1	0,03	1	0,03	1	0,03	0	0,00	1	0,03	0	0,00
Mazowieckie	9	0,17	8	0,15	5	0,09	2	0,04	4	0,07	2	0,04
Opolskie	0	0,00	0	0,00	2	0,20	2	0,20	1	0,10	1	0,10
Podkarpackie	3	0,14	0	0,00	1	0,05	0	0,00	0	0,00	1	0,05
Podlaskie	2	0,17	2	0,17	1	0,08	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Pomorskie	0	0,00	1	0,04	0	0,00	1	0,04	0	0,00	0	0,00
Śląskie	9	0,20	6	0,13	2	0,04	5	0,11	4	0,09	0	0,00
Świętokrzyskie	0	0,00	1	0,08	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Warmińsko-mazurskie	3	0,21	4	0,28	3	0,21	1	0,07	0	0,00	2	0,14
Wielkopolskie	2	0,06	0	0,00	4	0,11	4	0,11	1	0,03	0	0,00
Zachodniopomorskie	3	0,18	2	0,12	5	0,29	1	0,06	1	0,06	1	0,06
POLSKA	51	0,13	38	0,10	30	0,08	20	0,05	24	0,06	9	0,02

Źródło: Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Instytut Badawczy (Zakład Epidemiologii Chorób Zakaźnych i Nadzoru) wg daty wykrycia, zgłoszono do 31 grudnia 2020 roku.

Zabezpiecznia narkotyków, czystość oraz ceny

W zabezpieczenie narkotyków zaangażowanych jest w Polsce wiele służb. W roku 2020 najwięcej ujawniono marihuany – 7777 kg, i była to jak do tej pory rekordowa ilość tego narkotyku. W 2020 roku w porównaniu do roku 2019 wzrosły również zabezpieczenia haszyszu, heroiny, kokainy oraz amfetaminy.

Najwyższą cenę detaliczną osiągnęła heroina (232 zł za 1 gram) i kokaina (242 zł za 1 gram). Najtaniej na nielegalnym rynku sprzedawane było LSD: 13 zł za jeden listek. Amfetamina miała średnią zawartość 13%, a marihuana 10%. Porównując ostatnie dane z roku 2020 do roku 2007, widzimy dwukrotny wzrost mocy marihuany oraz spadek czystości amfetaminy.

Podsumowanie

W polskim społeczeństwie konsumpcja napojów alkoholowych jest o wiele bardziej rozpowszechniona niż używanie narkotyków. Ponadto skala używania narkotyków w Polsce na tle innych krajów UE nie jest duża. W przypadku używania narkotyków w populacji generalnej najbardziej popularna jest marihuana i haszysz. Wyniki ostatnich badań populacyjnych z lat 2018–2019 odnotowują zmniejszenie skali używania przetworów konopi indyjskich. Podobny trend odnotowaliśmy w przypadku młodzieży szkolnej w badaniach ESPAD z 2019 roku. Nie zmienia to faktu, że wśród osób podejmujących leczenie z powodu narkotyków po raz pierwszy w życiu, 40% zgłasza marihuanę jako podstawowy narkotyk. Wynikać to może z faktu, iż średnia zawartość THC w marihuanie wynosi 10%, co oznacza, iż jest ona o wiele silniejsza niż była 10 lat temu. Podobne trendy można zaobserwować w Europie, gdzie zawartość THC w marihuanie w ciągu 10 lat wzrosła prawie dwukrotnie. Liczba problemowych użytkowników narkotyków pozostaje w Polsce na stałym poziomie i jest jednym z niższych wskaźników na 100 tys. mieszkańców w Europie. Polska ma również niskie wskaźniki zgonów z powodu narkotyków, jak również zakażeń HIV z powodu używania narkotyków w iniekcjach. Analiza sytuacji na rynku NSP wskazuje na kilka podstawowych tendencji. W ostatnich latach mamy do czynienia ze spadkiem liczby analizowanych nowych substancji psychoaktywnych w laboratoriach, co może świadczyć o pewnej stabilizacji w rozwoju tego rynku.

Najpopularniejszą grupę NSP na rynku nadal stanowią syntetyczne katynony. Do niepokojących tendencji należy zaliczyć obecność na rynku syntetycznych opioidów oraz nowych benzodiazepin, choć i w tym zakresie należy odnotować lekką tendencję spadkową w 2019 roku.

Rok 2020 to jednak przede wszystkim pandemia COVID-19, która miała duży wpływ na system pomocy osobom uzależnionym od narkotyków w Polsce. Placówki udzielające pomocy starały się przede wszystkim zapewnić dostępność świadczonych usług w nowej sytuacji i nie ograniczać przyjmowania nowych pacjentów. Cały system pomocy, w tym również osobom używającym narkotyków, zmierzył się z brakiem wcześniej przygotowanych procedur dotyczących postępowania w trakcie pandemii COVID-19. Jednakże w odpowiedzi na pandemię 83% placówek zajmujących się pomocą osobom uzależnionym zbadanych przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii w pierwszej połowie 2020 roku wprowadziło zdalne usługi w obszarze leczenia uzależnienia od narkotyków lub redukcji szkód (np. przez telefon, wideorozmowy, dostęp online). W efekcie system leczenia może zostać uzupełniony o nowe formy pracy z klientem, które poszerzą ofertę placówek leczniczych. Analiza dotycząca sytuacji na rynku narkotykowym w pierwszych miesiącach pandemii nie wykazała, że nastąpił spadek w dostępie do narkotyków na poziomie całego kraju. Wzrosła prawdopodobnie rola internetu jako źródła zaopatrzenia w narkotyki. Liczba osób podejrzanych o przestępstwa narkotykowe w roku 2020 wzrosła w porównaniu do roku 2019. Wzrosła również ilość zabezpieczonych narkotyków przez policję. Warto podkreślić, że polski system przeciwdziałania narkomanii oparty jest na szerokiej współpracy różnych instytucji na poziomie lokalnym i krajowym od organizacji pozarządowych (jak np. Stowarzyszenie Monar), przez jednostki samorządu terytorialnego (gminy, miasta, urzędy marszałkowskie), po instytucje centralne (np. Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Komenda Główna Policji). Sukcesy w ograniczaniu rozpowszechnienia używania narkotyków oraz problemów z nimi związanych nie byłyby możliwe bez zaangażowania tysięcy osób, przede wszystkim z organizacji pozarządowych i samorządu lokalnego, który jest zobowiązany do tworzenia i wdrażania lokalnych programów przeciwdziałania narkomanii. Nie można także zapominać o ważnej roli szkoły w profilaktyce narkotykowej. Działania szkół

są wdrażane w ramach programu profilaktyczno-wychowawczego, który każda szkoła w Polsce opracowuje i realizuje.

Współpraca międzynarodowa służy wspieraniu krajowych przedsięwzięć, dlatego też Polska aktywnie działa w różnych organizacjach międzynarodowych, np. w Grupie Pompidou.

Na zakończenie warto wspomnieć, że obecnie trwają prace w Sejmie¹ nad połączeniem systemów „narkotykowego” i „alkoholowego”, co będzie miało wyraz w tworzeniu wspólnych programów (strategii) przeciwdziałania uzależnieniom na poziomie lokalnym, w których również ma być uwzględniona tematyka uzależnień behawioralnych.

Raporty o stanie narkomanii znajdują się na stronie Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii w dziale raport krajowy (www.cinn.gov.pl).

Przypisy

¹ 29 października 2021 roku odbyło się pierwsze czytanie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o zdrowiu publicznym oraz niektórych innych ustaw. Druki sejmowe znajdują się pod linkiem: <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=1631>